Maria Annala, Ulkopoliittinen instituutti
22.10.2020

Yhdysvaltojen presidentinvaalit 2020

Arvoisat edustajainhuoneen jäsenet,

Kerron tässä lausunnossa Yhdysvaltojen presidentinvaaleista kolmesta näkökulmasta. Ensimmäisessä osiossa käyn läpi sitä, miltä kummankin puolueen voitonmahdollisuudet tällä hetkellä vaikuttavat ja voiko ennusteisiin luottaa. Toiseksi käsittelen sitä mahdollisuutta, että vaalitulos jää vaalien jälkeen epäselväksi. Kolmanneksi puhun amerikkalaisen yhteiskunnan puoluepoliittisesta kahtiajaosta ja vaaroista, joita siitä näiden vaalien yhteydessä seuraa.

Biden todennäköisempi voittaja

Yhdysvaltojen marraskuun 2020 presidentinvaaleissa demokraattien ehdokkaan Joe Bidenin voitto on tällä hetkellä selvästi todennäköisempi kuin istuvan republikaanipresidentin Donald Trumpin. Myös Trumpin voitto on silti edelleen täysin mahdollinen.[1]

Samat vaalit ratkaisevat myös Yhdysvaltojen kongressin kokoonpanon seuraavaksi kahdeksi vuodeksi. Tällä hetkellä kongressin ylähuone eli senaatti on republikaanipuolueen hallussa, mutta demokraateilla on hyvät mahdollisuudet saada seuraavalle kaudelle enemmistö senaattiin. Tällä hetkellä näyttää todennäköisemmältä, että enemmistö senaattoreista on ensi vuoden alusta alkaen demokraatteja kuin että he olisivat republikaaneja.[2] Kongressin alahuone eli edustajainhuone säilyy hyvin todennäköisesti demokraattien hallussa.[3]

Mielipidemittausten luotettavuudesta on keskusteltu Yhdysvaltojen viime presidentinvaalien jälkeen paljon. Tuolloin demokraattien Hillary Clintonin oli ennustettu voittavan, mutta voiton veikin republikaanien Donald Trump. Monelle jäi mielikuva mielipidemittausten epäonnistumisesta, mutta tosiasiassa mielipidemittaukset eivät olleet erityisen pahasti pielessä. Clinton sai koko maassa enemmän ääniä kuin Trump, ja mielipidemittaukset olivat ennustaneet pääehdokkaiden välisen valtakunnallisen äänten jakauman hyvin pitkälle oikein. Ne tiesivät myös kertoa, että Trumpin voitto oli

---

[1] Esimerkiksi FiveThirtyEight-sivuston ennuste osoitteessa https://projects.fivethirtyeight.com/2020-election-forecast/, The Economist -lehden ennuste osoitteessa https://projects.economist.com/us-2020-forecast/president ja 270 to Win -sivuston ennuste osoitteessa https://www.270towin.com/maps/biden-trump-polling-map.

[2] Esimerkiksi FiveThirtyEight-sivuston ennuste osoitteessa https://projects.fivethirtyeight.com/2020-election-forecast/senate/ The Economist -lehden ennuste osoitteessa https://projects.economist.com/us-2020-forecast/senate ja 270 to Win -sivuston ennuste osoitteessa https://www.270towin.com/2020-senate-election/2020-senate-polling-map

[3] Esimerkiksi FiveThirtyEight-sivuston ennuste osoitteessa https://projects.fivethirtyeight.com/2020-election-forecast/house/ ja The Economist -lehden ennuste osoitteessa https://projects.economist.com/us-2020-forecast/house

mahdollinen, vaikka Clintonin voitto olikin todennäköisempi. Trump voitti saamalla niukan äänienemmistön muutamassa ratkaisevassa vaa'ankieliosavaltiossa.[4]

Yksittäisille mielipidemittauksille ei kannata antaa liikaa painoarvoa. Ammattilaisten laatimat, useisiin eri mielipidemittauksiin perustuvat analyysit kertovat paljon enemmän.

Epäselvyys vaalituloksesta todennäköistä

On syytä varautua siihen, ettei vaalitulos selviä vaali-iltana tai edes muutaman päivän sisällä vaaleista. Pandemian takia ennennäkemätön määrä amerikkalaisäänestäjiä aikoo äänestää postitse, ja toisin kuin Suomessa, monissa Yhdysvaltojen osavaltioissa postiäänien laskeminen aloitetaan vasta vaalipäivänä. Postiäänien käsittelemiseen ei välttämättä ole pystytty varaamaan tarpeeksi työvoimaa, jolloin äänten laskeminen voi viedä useita viikkoja.

Lisäksi vaalituloksen ratkeamista voivat viivästyttää oikeustaistelut. Kumpikin puolue on varautunut taistelemaan oikeudessa siitä, mitkä äänet lasketaan ja mitkä mitätöidään. Aiheeseen liittyviä oikeustaisteluita on käyty jo ennen vaalipäivää satoja.

Ääniä ei kuitenkaan voida laskea eikä oikeustaisteluita käydä kuin muutamia viikkoja, sillä osavaltioiden on valittava valitsijamiehensä 14.12.2020 mennessä.

Vuonna 2000 vaalitulos oli epäselvä pitkään vaalien jälkeen, ja lopputuloksen ratkaisi lopulta korkein oikeus, joka määräsi uudelleenlaskennan keskeytettäväksi. Korkein oikeus voi kuitenkin itse päättää, ottaako käsiteltäväksi ääntenlaskentaan liittyviä tapauksia, eikä se välttämättä halua ryhtyä näissä vaaleissa erotuomariksi. Puoluepoliittinen kahtiajako on Yhdysvalloissa kärjistynyt niin äärimmäiseksi, että korkeimman oikeuden uskottavuus ja vaikutusvalta instituutiona on uhattuna, jos se päätyy ratkaisemaan presidentinvaalien tuloksen. Oikeuslaitoksen uskottavuus on jo valmiiksi uhattuna, sillä presidentti Trump on antanut julkisesti useita lausuntoja, jotka ovat heikentäneet oikeuslaitoksen mainetta riippumattomana, politiikan ulkopuolella pysyttelevänä elimenä. Korkeinta oikeutta on kritisoitu paljon päätöksestä ottaa vuoden 2000 ääntenlaskentajuttu käsittelyyn, ja nykyisessä ilmapiirissä kritiikki olisi vielä paljon voimakkaampaa.

Yhdysvaltojen perustuslaki ei vaadi osavaltioita järjestämään vaaleja sen ratkaisemiseksi, kenelle ehdokkaalle osavaltion valitsijamiehet antavat äänensä. Osavaltioilla ei myöskään ole perustuslaillista velvollisuutta noudattaa vaalitulosta, vaikka ne olisivat presidentinvaalit järjestäneet, vaan osavaltion hallinto voi valita

[4] Katso esim. Nate Silver: The Polls Are All Right. Election polls sometimes get the answer wrong — but they're about as accurate as they've always been. https://fivethirtyeight.com/features/the-polls-are-all-right/

valitsijamiehet itse. Jos vaalitulos on jossakin osavaltiossa epäselvä vielä 14.12., osavaltion hallinto saattaa käyttää perustuslaillista oikeuttaan valita valitsijamiehet itse. Käytännössä valitsijamiehet valittaisiin tässä tapauksessa lähes varmasti puoluepoliittisin perustein.

Monissa keskeisissä vaa'ankieliosavaltioissa osavaltion lainsäädäntöelin on republikaanien hallussa. Osassa näistä osavaltioista kuvernööri on kuitenkin demokraatti. Perustuslaki ei ole yksiselitteinen sen suhteen, kenellä osavaltion hallinnossa on viime kädessä valta valita valitsijamiehet. Tästä saattaa seurata tilanne, jossa esimerkiksi Pennsylvania valitsee kahdet valitsijamiehet: republikaanien hallussa oleva osavaltion lainsäädäntöelin Trumpia kannattavat ja demokraattikuvernööri Bidenia kannattavat. Perustuslaki on epäselvä sen suhteen, miten äänet tällaisessa tapauksessa laskettaisiin: laskettaisiinko jommatkummat vai hylättäisiinkö molemmat, ja voisiko äänten hylkäämisestä syntyä tilanne, jossa vaalitulos ei ratkeaisi valitsijamiesten äänillä lainkaan.

Mikäli vaalitulos ei ratkea valitsijamiesten äänillä esimerkiksi äänten hylkäämisen vuoksi, edustajainhuoneella on valta valita presidentti. Valinta tehdään tammikuussa, kun tämän syksyn vaaleissa valittava kongressi on jo astunut virkaan. Demokraatit ovat todennäköisesti enemmistössä uudessa edustajainhuoneessa, mutta republikaanit saattaisivat silti päästä valitsemaan presidentin. Presidentti valittaisiin nimittäin niin, että jokaisen osavaltion delegaatiolla on yksi ääni. Tämänhetkisten ennusteiden valossa republikaaneilla on hieman demokraatteja paremmat mahdollisuudet saada haltuunsa enemmistö osavaltiodelegaatioista.

Valitsijamiesäänten laskentaa mutkistaa se, että sekä senaatilla että edustajainhuoneella on sananvaltaa valitsijamiesääniä laskettaessa. Jos siis syntyy epäselvyyttä esimerkiksi siksi, että jokin osavaltio on valinnut kahdet kilpaileva valitsijamiehet, senaatin ja edustajainhuoneen pitäisi päästä yksimielisyyteen siitä, miten tilanne ratkaistaan. Mikäli senaatti pysyy tämän syksyn vaaleissa republikaanien ja edustajainhuone demokraattien hallussa, sopua kamareiden välille tuskin syntyy. Pahimmassa tapauksessa voidaan päätyä tilanteeseen, jossa vaalitulos ei ratkea ja maa ajautuu syvään perustuslailliseen kriisiin.

Levottomuuksien ja väkivallan vaara suuri

Puoluepoliittinen kahtiajako on nyky-Yhdysvalloissa niin jyrkkää, että kumpikin puoli kokee ajatuksen vastapuolen voitosta täysin kestämättömäksi. Siksi odotettavissa on, että niin puolueet kuin äänestäjätkin tekevät kaikkensa voiton eteen. Epäselvässä tilanteessa kummankin puolueen äänestäjät uskovat lähes varmasti oman puolensa tulkinnan tilanteesta riippumatta siitä, vaikuttaako jommankumman puolen tulkinta objektiivisesti tarkasteltuna selvästi uskottavammalta kuin toisen.

Presidentti Trumpilta on kysytty lukuisia kertoja julkisesti, sitoutuuko hän rauhanomaiseen vallanvaihtoon, mikäli hän häviää vaalit. Hän ei ole suostunut sitoutumaan siihen yksiselitteisesti. Lisäksi hän on toistuvasti väittänyt, että postiäänestykseen liittyisi laajamittaisen vaalivilpin vaara, vaikka tällaisesta vaarasta ei ole tutkimuksissa löytynyt näyttöä.

Jos vaalituloksesta syntyy epäselvyyttä tai kiistaa, odotettavissa on todennäköisesti mielenosoituksia, joissa on suuri väkivallan vaara.

Republikaanien äänestäjistä moni kannattaa intohimoisesti Yhdysvaltojen perustuslain toista lisäystä, joka turvaa kansalaisille aseenkanto-oikeuden. Kyseisen lainkohdan voi tulkita niin, että jos Yhdysvaltojen demokratia on uhattuna, on suorastaan kansalaisvelvollisuus tarttua aseisiin ja puolustaa demokratiaa. Tämä pahentaa mahdollisiin mielenosoituksiin liittyvää väkivallan uhkaa.

Parhaassa tapauksessa jompikumpi ehdokas voittaa niin selvin lukemin, että tuloksesta ei synny epäselvyyttä tai oikeustaisteluita. Tällöin valtaosa äänestäjistä todennäköisesti hyväksyy tuloksen. Tässäkään tapauksessa kahtiajako ei kuitenkaan poistu, eikä vaalien voittaja todennäköisesti pysty yhdistämään kansaa.